

УДК 338.46(575.2)

DOI 10.33514/ВК-1694-7711-2021-2(2)-163-166

Иманова У., Ботобеков А.А.

Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университети, аспирант,
Экономика илимдеринин доктору, Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университети,
профессор,

Иманова У., Ботобеков А.А.

Аспирант, Кыргызский национальный университет им. Ж. Баласагына,
Доктор экономических наук, профессор, Кыргызский национальный университет им. Ж.
Баласагына

Imanova U., Botobekov A.A.

Postgraduate student, Kyrgyz National University named after Zh. Balasagyn,
Doctor of Economics Science, Professor, Kyrgyz National University named after Zh. Balasagyn

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ФАРМАЦЕВТИКА ТАРМАГЫНЫН КӨЙГӨЙЛӨРҮ

ПРОБЛЕМЫ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ PROBLEMS OF THE PHARMACEUTICAL INDUSTRY OF THE KYRGYZ REPUBLIC

Аннотация: Заманбап фармацевтикалык тармак клиникалык практикада колдонуу жөнүндө чечим кабыл алууда далилдүү медицинанын жана дары - дармек каражаттары фармакоэкономикалык баалоонун жетишкендиктерин киргизүү менен мүнөздөлөт. Азыркы учурда дары-дармек каражаттарын каттоодо фармацевтикалык компаниялар алардын терапиялык таасиринин натыйжалуулугун гана эмес, ошондой эле баанын пациентке препараттын оң таасирине ылайыктуулугун, ал эми рынокто окшош дары - дармек каражаттары бар болсо – бул препараттын аналогдорго салыштырмалуу артыкчылыктарын далилдеши керек.

Аннотация: Современная фармацевтическая отрасль характеризуется внедрением достижений доказательной медицины и фармакоэкономической оценки лекарственных средств при принятии решений о применении в клинической практике. В настоящее время при регистрации лекарственных средств фармацевтические компании должны доказать не только эффективность их терапевтического действия, но и соответствие цены положительному действию препарата на пациента, а при наличии на рынке аналогичных лекарственных средств-преимущества этого препарата по сравнению с аналогами.

Abstract: The modern pharmaceutical industry is characterized by the introduction of the achievements of evidence-based medicine and pharmacoeconomical evaluation of medicines when making decisions about their use in clinical practice. Currently, when registering medicines, pharmaceutical companies must prove not only the effectiveness of their therapeutic effect, but also the compliance of the price with the positive effect of the drug on the patient, and if there are similar medicines on the market, the advantages of this drug compared to analogues.

Негизги сөздөр: фармацевтикалык тармак, дары - дармек каражаттары, өндүрүүчүлөр, ички жана тышкы чөйрө, дүйнөлүк экономика, саламаттык сактоо, камсыздандыруу, дүйнөлүк фармацевтика тармагы, негизги көйгөйлөр.

Ключевые слова: фармацевтическая промышленность, фармацевтические препараты, производители, внутренняя и внешняя среда, мировая экономика, здравоохранение, страхование, мировая фармацевтическая промышленность, основные проблемы.

Keywords: pharmaceutical industry, pharmaceuticals, manufacturers, internal and external environment, world economy, healthcare, insurance, world pharmaceutical industry, main problems.

Фармацевтикалык тармак бир рынокто иштеген дары - дармек каражаттарын, башка фармацевтикалык жана парафармацевтикалык продукцияларды, ошондой эле өнөр жай кластерлеринин дары-дармектерин чыгарууга көмөкчү жана катышы бар өндүрүүчүлөрдүн жыйындысы болуп саналат.

Фармацевтика тармагын туруктуу өнүктүрүү өлкөдө фармацевтикалык продукцияны иштеп чыгуу, өндүрүү жана илгерилетүү чөйрөсүн өркүндөтүүнү болжолдогон социалдык-экономикалык система катары фармацевтикалык тармакты тең салмактуу максаттуу жана прогрессивдүү өнүктүрүүнүн үзгүлтүксүз процесси катары мүнөздөлөт, ал ички жана тышкы чөйрөнүн динамикалык өзгөрүүлөрүнүн шарттарында мамлекеттин улуттук кызыкчылыктарын камсыз кылат жана улуттун ден соолугун чыңдоого оң таасирин тийгизет.

Фармацевтика тармагын туруктуу өнүктүрүүнүн башкы максаты чарбанын жаңы, социалдык багыттагы жана инновациялык моделин түзүүнүн негизинде жарандардын жашоо узактыгын жана сапатын жогорулатуу болуп саналат.

Фармацевтика тармагы дүйнөлүк экономиканын маанилүү секторлорунун бири катары иш алып барып, экономикалык ишмердиктин чектеш тармактары – саламаттык сактоо, камсыздандыруу бизнеси, финансы секторундагы иштердин абалына олуттуу таасир тийгизет

Фармацевтика тармакты туруктуу өнүктүрүү уюштуруу-экономикалык механизм менен камсыз кылынат, ал башкаруучу субъекттин кызыкчылыктары менен шартталган жана фармацевтикалык тармакты социалдык-экономикалык система катары тең салмактуу максаттуу жана прогрессивдүү өнүктүрүүнүн үзгүлтүксүз процессин камсыз кылууга багытталган фармацевтика тармакка таасир этүүнүн өз ара байланышкан ыкмаларынын жыйындысын түзөт.

Фармацевтикалык тармактын туруктуу өнүгүүсүн камсыз кылуунун уюштуруу-экономикалык механизми башкаруучу субъекттен, башкаруу объектиден, башкаруу ыкмаларынан, башкаруу таасир этүү ыкмаларынан жана максаттарынан турат, башкаруучу жана чакан тутумдарды камсыз кылат.

Заманбап фармацевтикалык тармак дары-дармек каражаттарын өндүрүү технологияларын өркүндөтүү, фармацевтикалык бизнести жүргүзүүнүн уюштуруу формаларын өзгөртүү, дары-дармек препараттарын өндүрүү жана жайылтуу чөйрөсүндө жөнгө салуу ченемдерин калыптандыруу жана өркүндөтүү аркылуу дары-дармек жүгүртүү чөйрөсүн объективдүү социалдык-экономикалык өнүктүрүүнүн продуктусу болуп саналат

Дүйнөлүк фармацевтика тармагын өнүктүрүүнүн негизги инновациялык этаптары анын азыркы абалын илимий базанын терендиги жана капиталдын сыйымдуулугу боюнча өнөр жай өндүрүшүнүн алдыңкы тармактарынын бири катары аныкталды.

Фармацевтик тармакты туруктуу өнүктүрүү өнүгүү багытын аныктоого жана максатка карай кыймылды камсыз кылуучу иш - аракеттердин макулдашылган системасын түзүүгө багытталган бир катар башкаруу чечимдерин болжолдойт.

Бул максат башкаруучу субъекттин кызыкчылыктары менен шартталган жана фармацевтикалык тармакты социалдык - экономикалык система катары тең салмактуу максаттуу жана прогрессивдүү өнүктүрүүнүн үзгүлтүксүз процессин камсыз кылууга багытталган фармацевтикалык тармакка таасир этүүнүн өз ара байланышкан ыкмаларынын жана ыкмаларынын жыйындысын түзүүчү уюштуруу - экономикалык механизм менен камсыз кылынат.

Башкаруу объектиси катары заманбап фармацевтикалык тармактын өзөгү болуп фармацевтикалык өнөр жай эсептелет, ал өзүнө өндүрүштүн ар кандай түрлөрүн камтыган татаал илимий-өндүрүштүк комплекс болуп саналат жана негизги номенклатуралык позициялар боюнча калктын сапаттуу, натыйжалуу жана коопсуз дары препараттарына болгон муктаждыгын камсыз кылууга арналган.

Кыргыз Республикасынын фармацевтика өнөр жайынын учурдагы абалын талдоо анын жарандардын дары-дармек каражаттарына болгон керектөөлөрүн канааттандырууга жөндөмсүздүгүн; фармацевтикалык продукцияны иштеп чыгуу, өндүрүү жана илгерилетүү процессинин туруксуз абалын; анын ички жана тышкы чөйрөнүн өзгөрүүлөрүнүн жетишсиз экендигин жана натыйжада улуттун ден соолугун чыңдоо милдетин камсыз кылууга мүмкүн эместигин күбөлөндүрөт.

Саламаттыкты сактоо министрлигинин маалыматы боюнча, Кыргызстанга дары-дармектерди 200дөн ашык иш кана алып келет[2].

Жеке фармацевтикалык өндүрүш секторун өнүктүрүү-элдердин ден соолугун жана жыргалчылыгын камсыз кылуу үчүн татаал, эмгекти көп талап кылган, кымбат жана ошол эле учурда зарыл процесс. Ата мекендик дары-дармек менен камсыздоонун оптималдуу деңгээлине жетүү үчүн, ата мекендик өндүрүүчүлөр өндүрүш кубаттуулугун жогорулатып, калктын колдоосуна жана ишенимине ээ болушу керек. Бүгүнкү күндө көптөгөн айыл чарба ишканалары өндүрүшкө жана ушул сыяктуу маркетингге инвестициялоо үчүн жетиштүү каражатка ээ эмес, ошондуктан алар ири чет элдик фирмалар менен атаандаштыкка туруштук бере алышпайт.

Фармацевтика тармагы монополиянын жогорку деңгээли менен мүнөздөлөт, анда бир нече ондогон алдыңкы трансулуттук фармацевтикалык компаниялар тармактык рыноктун эн жогорку кирешелүү сегменттерин көзөмөлдөп турушат.

Өнөр жай продукциясынын олуттуу бөлүгү-дары-дармек каражаттары суроо-талаптын баа ийкемдүүлүгү менен мүнөздөлөт. Бул, биринчи кезекте, бейтаптын ден-соолугу үчүн өтө маанилүү жана дары-дармектерден баш тарта албаган (мисалы, инсулин) маанилүү жана керектүү дары-дармектерге тиешелүү.

Ошол эле учурда тармак үчүн рынокту олуттуу сегментациялоо жана рецепттик жана дары эмес, оригиналдуу жана генерикалык дары-дармек каражаттарына, наркы акыркы керектөөчүлөргө жана орду толтурулбаган дары-дармек каражаттарына кайтарылуучу препараттарга баалардын дифференциациясы, ошондой эле дары-дармек каражаттарынын көпчүлүк бөлүгүнө киреше боюнча суроо-талаптын оң ийкемдүүлүгү жана парафармацевтика мүнөздүү. Орду толтурулуучу дары-дармек каражаттарынын рыноктук сегменти үчүн иш жүзүндө монополиялык рыноктук структура мүнөздүү, башкача айтканда

жалгыз сатып алуучу – мамлекеттин же болбосо дары – дармек каражаттарын өндүрүүчүлөргө өзүнүн баа шарттарын таңуулаган ыйгарым укуктуу институттардын болушу. Мында, фармацевтикалык компаниялардын институционалдык сатып алуучу тарабынан орду толтурулуучу рынокто белгиленген бааларды кабыл алууга даярдыгы сатып алуулардын чоң көлөмү жана препараттарды алга жылдырууга чыгымдардын төмөн деңгээли менен түшүндүрүлөт.

Кыргыз Республикасынын фармацевтикалык тармактын иштөө тутуму жарандарга өз убагында жана натыйжалуу дары-дармек терапиясын камсыз кылбайт жана жергиликтүү фармацевтика тармагынын туруктуу өнүгүүсүнө түрткү бербейт.

Кыргыз Республикасынын фармацевтикасынын туруктуу өнүгүүсүнө жетишүү жолунда турган негизги көйгөйлөр:

- бул жергиликтүү фармацевтикалык өнөр жайдын негизги фармакотерапиялык топтор боюнча даяр дары-дармек каражаттарына саламаттык сактоо тутумунун керектөөлөрүн канааттандыра албагандыгы;

- Кыргыз Республикасынын өндүрүүчүлөрүнүн фармацевтикалык субстанцияларды импорттук жеткирүүдөн көз карандылыгы;

- инновациялык дары каражаттарынын иштеп чыгууларынын жоктугу;

- финансылык каражаттардын жетишсиздиги жана Кыргыз Республикасынын ишканаларынын стандарттарга өтүүсү үчүн стимулдардын жоктугу;

- Кыргыз Республикасынын рыногунда фальсификацияланган дары каражаттарынын олуттуу үлүшү, керектөөчүлөрдүн фармацевтикалык өндүрүүчүлөргө жана дары-дармек терапиясына болгон ишенимин төмөндөшү;

- Кыргыз Республикасынын жарандарынын жашоо деңгээлинин төмөндүгүнөн жана ата мекендик жеңилдетилген дары-дармек менен камсыз кылуу системасынын натыйжасыздыгынан улам азыркы дары каражаттарынын калкынын көпчүлүк бөлүгү үчүн жеткиликтүү эместиги;

- фармацевтикалык продукцияны жайылтууда этикага жатпаган маркетинг практикасынын көйгөйлөрү;

- ошондой эле эл аралык стандарттарга өндүрүү жана клиникалык сыноолорго ылайык келбегендиги үчүн пайда болгон кыйынчылыктар.

Кыргыз Республикасынын фармацевтика тармагын туруктуу өнүктүрүү механизминин чакан тутумун камсыз кылуучу негизги элементтеринин бири болуп анын потенциалдуу өзгөрүүлөрүн сценарий боюнча пландаштыруу саналат.

Колдонулган адабияттар:

1. Иманова У. Кыргызстандын Жарчысы. 2021. № 1-2. 130-133Б.

References:

1. Imanova U. Bulletin of Kyrgyzstan. 2021. No. 1-2. pp. 130-133.